

הערות בענין מצות נ"ח ופרסומי ניסא במשנת הרמב"ם

יום ה' לש"ק פ' מקץ, ערב נר ה' דחנוכה תשפ"ג

1. רמב"ם הל' מגילה וחנוכה פרק ג'

הלכה א – בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני.

הלכה ב – וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

הלכה ג – ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה.

2. גמ' שבת כא:

מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה.

פי' רש"י (שם): מאי חנוכה - על איזה נס קבעוה. צותמו - צהנע, וחסום צטבעתו, והכיר שלל נגעו צו. הכי גרסינן: ועשאו ימים טובים בהלל והודאה - לא שאסורין צמלאכה, שלל נקבעו שלל לקרות הלל ולומר על הנסים צהודאה.

3. רמב"ם הל' חנוכה ד: יב

מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה **כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו**, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק.

4. מנין המצוות הקצר להרמב"ם

אלא כך אנו אומרים, שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו לקרות המגלה בעונתה **כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כיי אלהינו בכל קראנו אליו**. ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה בין לא תעשה:

5. גמ' ראש השנה יח:

איתמר, רב ורבי חנינא אמרי: בטלה מגילת תענית, רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: לא בטלה מגילת תענית... **מתיב רב כהנא: מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד**, וירד רבי אליעזר ורחץ, ורבי יהושע וסיפר. ואמרו להם: **צאו והתענו על מה שהתעניתם!** - אמר רב יוסף: שאני חנוכה דאיכא מצוה. - אמר ליה אביי: ותיבטיל איהי, ותיבטל מצותה! אלא אמר רב יוסף: שאני חנוכה דמיפרסם ניסא...

גמ' ר"ה יט:

והלכתא בטלו, והלכתא לא בטלו. קשיא הלכתא אהלכתא! לא קשיא; כאן - בחנוכה ופורים, כאן - בשאר יומי.

הערות בענין מצות נ"ח ופרסומי ניסא במשנת הרמב"ם

יום ה' לש"ק פ' מקץ, ערב נר ה' דחנוכה תשפ"ג

6. תוספות מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

וירד רבי אליעזר ורחץ - ממתניי דעל כסליו מפני חנוכה לא הוה ליה לאקשוויי דלעולם לא חשיב יום טוב ואפילו הכי מדליקין נרות זכר לנס.

7. חי' הרשב"א ר"ה יח:

אמר להם ר' יהושע צאו והתענו על מה שהתעניתם. איכא למידק אדמותיב מברייתא לותיב ממתניי דקתני הכא בהדיא ועל כסלו מפני חנוכה, ותירצו בתוספות דאילו ממתניי הו"א לא מפני יום טוב אלא משום מצותה דהיינו הדלקתה, ואינו מחוור בעיני דאם איתא דאיהי בטלה אף מצותה נמי בטלה וכדאמרינן הכא אמר רב יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה כלומר ואי איהי בטלה אף מצותה בטלה, והילכך לא מבטלינן איהי כי היכי דלא תבטל מצותה ואמרינן תו ותבטל איהי ותבטל מצותה, דאלמא אי אפשר דתבטל איהי ולא תבטל מצותה... אלא מסתברא משום דברייתא מיפרשא טפי דקתני בהדיא צאו והתענו...

8. חי' הריטב"א (שם)

...ואף על גב דאביי ורב יוסף ס"ל דאי בטלה לגמרי בטלה אף למצוה ואם לא בטלה למצוה אף להספד לא בטלה כלל, ההיא סברא דאביי ורב יוסף דפריקו הכי, אבל רב כהנא היה חושש דדילמא בטל יום טוב בהספד ותענית ולא בטלה מצוה, זו נראה שיטת התוספות אלא שלשונם קצר...

9. תוספות שבת כג:

הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא - ונראה לרשב"א כשחל ר"ח טבת להיות בשבת שיש להפטיר בנרות דזכריה משום פרסומי ניסא ולא בהשמים כסאי שהיא הפטרת ר"ח ועוד כיון שהמפטיר קורא בשל חנוכה יש לו להפטיר מענין שקרא ומה שמקדימים לקרות בשל ר"ח משום דבקריאת התורה כיון דמצי למיעבד תרווייהו תדיר ופרסומי ניסא עבדינן תרווייהו ותדיר קודם אבל היכא דלא אפשר למעבד תרווייהו פרסומי ניסא עדיף ועוד דבקריאת התורה אין כל כך פרסומי ניסא שאינו מזכיר בה נרות כמו בהפטרה ועוד נראה לרשב"א דעל כן הקדימו של ר"ח כדי שהמפטיר יקרא בשל חנוכה ויפטיר בנרות דזכריה.

10. תוס' הרא"ש (שם)

ויש לדקדק מזה שכשחל ראש חדש טבת בשבת שמפטירים בהפטרה של ר"ח ולא בנרות דזכריה דתדיר קודם, דלא שייך פרסומי ניסא בהפטרה דהא קורין בספר תורה בר"ח קודם ואחר כך דחנוכה, ואם שייך פרסומי ניסא בקריאה הא אפי' לדחות פרסומי ניסא עדיף כ"ש להקדים

11. רמב"ם הל' חנוכה פרק ד'

הלכה ז' – נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל...

הלכה ח' – בימי הסכנה מניח אדם נר חנוכה בתוך ביתו מבפנים ואפילו הניחו על שולחנו דיו, וצריך להיות בתוך הבית נר אחר להשתמש לאורו...

12. רמ"א או"ח תרעא ז:

ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל; ואף כי אין היכר רק לבני הבית, מ"מ היכר קצת מיהא בעי.